

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך מג, תשנ"ב

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

ניקוד מלים זרות*

א

רוב מלי העברית שטרחו ועד הלשון והאקדמיה ללשון להתיר ספקות בניקודן ניתן לנתחן במושגי שורש (עיצורי), בניין ומשקל, ואין חילוק אם הן מעיקרא, כלומר מצד מוצאן, עבריות ואם נסתגלו למבנה העברית ויהי מוצאן אשר הוא, כמו: אָכַלס, סָנְדַל, סָנְדֶלֶר, מָטָר, בּוֹל (תו דואר), בִּיל. אבל בעברית שימשו ומשמשים מימים קדמונים גם שמות (כלומר מה שאינו פועל) שנלקחו מלעזים רבים ושונים זה מזה, לא לבשו צורה עברית ואי־אפשר לנתחם לפי משקל ובניין, כמו: אֶפּוּטְרוּפּוּס, סְנֵהדְרִין, פּרַקמְטִיה – מן הזמנים הקדומים; או אוניברסיטה, אקדמיה, אופוזיציה, קונסרבטוריון – בלשון ימינו.

התרחקנו מאוד, כמעט כדי מאה שנה, מהנחת יסוד שהייתה לוועד הלשון בראשיתו, בימי בן־יהודה וילין, שאין אנו נזקקים למלים הבאות אל העברית מן הלעז, ומתעלמים מהן כשם שהתעלם מהן בן־יהודה גם במילונו המדעי. וגם מי שהשלים עם פלישת המלים הזרות לעברית, אמר כי גרים אלה קשים ללשון כספחת וקיווה שיבוא זמן ויפלטו ממנה. הזמן המקווה לא בא, והאקדמיה פתחה את כל שעריה וחלונותיה וכל פתחיה ומקבלת אותן ביד נדיבה, ולדעתי הרבה שלא לצורך. אבל גם המעט שבמעט, שכולנו מסכימים כי אין לו שום תמורה בעברית, מעלה לפנינו בעיות של הבעתו בכתב. ועד הלשון אשר נקט לפני עשרות בשנים את כללי הניקוד שאנו משתמשים בהם (אני מציין שאלה אינם דווקא כללי המקרא) עשה מעשה עצום, עקיב בשיטתו, כי זה דבר שניתן ללמדו בדרכי ההיגיון. כללים אלה משלא הצליחה האקדמיה להמירם בכללי כתיבה אחרים – הם המחייבים את כולנו והם הנלמדים בכל בתי הספר. הכתיב הלא־מנוקד שהוסכם עליו, אינו אלא כלי עזר להם. האקדמיה בקבעה מלה הבאה מן

* פרק מתוך הספר במלחמתה של לשון זאב בן־חיים, בשינויים קלים על דעת המחבר. הספר יצא לאור בקרוב בהוצאת האקדמיה ללשון העברית.

הלעז במילוניה או ברשימת מונחיה קובעת גם את כתיבה, וקודם כול את ניקודה. והנה בכללי הניקוד שנקבעו בשעתם לא ניתנה הדעת כלל על התופעות שהביאו המלים האלה עמהן. ועד עתה לא הייתה הוריה מפורשת כיצד לנהוג בהן במקום שמבנה המלים והגאיהן אינם מתיישבים עם כללי הניקוד שנקבעו. החיים לא חיכו למוצא פי האקדמיה ונקטו דרכים שנהגו בהן גם ועד הלשון וגם האקדמיה ללשון במילוניה. בשאיפתנו, אולי המוגזמת, לצקת הכול בדפוסים ברורים נדרשנו להכריע בספקות מסוימים. וכך עלתה שאלת ניקוד המלים הבאות מן הלעז בכללותה על סדר היום של ועדת הדקדוק.

ב

הבלשנים נוהגים לחלק את הלעזים לשני סוגים: (א) מלים **שאלות** שהן חלק מאוצר המלים של הלשון השואלת (מובא בדרך כלל במילונים לעברית); (ב) מלים **זרות** שהן אורחות בלשון לשעה ואף אם תימשך השעה ככל שתמשך. ואמנם הקורא מדרש בעברית ובארמית ימצא לא מעט מלים ממוצא יווני שנפלטו לגמרי מן הלשון של הדורות המאוחרים יותר. הוא הדין בעברית. עד לפני שני דורות בערך יש בה שפע של מלים 'בינלאומיות', שלא תשמען עוד בלשון הרגילה, כמו רבולוציה (מהפכה), קולטורה (תרבות), קולוניזציה (יישוב) ועוד הרבה. בעברית איני יודע איך אפשר להבחין בין שני הסוגים האלה בבחנים **בלשניים**; רק הלעזים שנשתקעו בעברית במרוצת הדורות ולא הומרו במלים עבריות מצד מבניהן זכו למעמד של מלה עברית גמורה, כמו למשל: סנהדרין או אי־אל. יש שמלה זרה אף זוכה להתחבר לסופית עברית – זה הכלל בכל שמות תואר שמוסיפים להם את כינוי הייחוס י' כמו מוסיקלי, פסיכי, פיזי – ואף לכינויי הקניין, והוא נדיר בלשון הספרותית אך נמצא כמו למשל: אי־אליו, דיאלקטיקה ועוד.

דוגמות לכך: "לשמחת העם ואידאליו ההיסטוריים" (ספר הזכרון הירושלמי בעריכת נחום דב פריימן 1913); "הטנדציות הגלויה שברוב פואמותיו", "גם פיליטוניו שפרסם בהמליץ" (מעזבונו של ביאליק, כנסת, סדרה חדשה [תש"ד], עמ' 266, 267); "החוקר ירחיב גבולותיו אל האידית לתקופותיה וממנה אל הגרמנית ודיאלקטיה" (חנוך ילון, קונטרסים לענייני הלשון, שנה ב' קונטרס א, תרצ"ח). [צורר מובאות מן הספרות למן תרמ"ה ועד תרס"ג, למן יל"ג ועד ברנר, ובהם מלת אידאל בנטיית, המציא לי פרופ' ר' מירקין. אזכיר

את הצורות האלה: אידעאלי (יל"ג), אידיאלי, אידיאלינו, אידיאליהם, אידיאלו החברתי (ברנר).

ראוי להזכיר שבשנת תרנ"ז פרסם מ' בלשן (השלח א, עמ' 291–292) שיר לעג על "מניח הלשון", וכולו רצוף מלים זרות ומהן בכינויי קניין כמו: אינקטיוט, בִּבְרִיזְמִיָּה, ומהן בסופיות אחרות כמו: קתיבה פִּקְנִטָה, עברית פּוֹרִיקִטִית. הטיית מלה זרה נחשבה לדבר מגוחך ומשעשע!

מבחינת 'כללי הניקוד' שני הסוגים האמורים הם בגדר 'מלים זרות'. וזו ההגדרה ההולמת אותן מצד מסורת הדקדוק, שכן המונח 'זר' נהג בדקדוק כמעט עד ימינו לציין את 'היוצא מן הכלל', והיום מלת 'חריג' דוחה את שני המונחים השווים לו במובן. במונח 'כללי הניקוד' אנו מכנים שני דברים הקשורים זה בזה, אך בכל זאת נבדלים הם: (א) אופן התנהגות התנועות במלים לנטיותיהן, והוא עניין של מהות דקדוקית; אכנה זאת **דקדוק הניקוד**. (ב) אופן השימוש בסימני התנועות שאפשר לראותו דבר טכני בלבד, והוא מיוחד למבטא "הספרדי" שלנו, באשר בו יש לכל אחת מחמש התנועות a e i o u יותר מסימן ניקוד אחד, בפרט אם חושבים ויו ויוד המלאים לרכיבי התנועות חיריק וצירי מכאן, חולם ושורק מכאן. אכנה זאת **סימון הניקוד**. מאליהן יובן שלגבי המלים הזרות מכוח עצם הגדרתן מדובר רק ב**סימון הניקוד**. שאלת הסימון קיימת גם בכתוב האותיות ח/כ, ט/ת, פ/ק, אך כתיב האותיות אין לנו עניין בו בדברנו בניקוד.

ג

מלים מספר, מונחים שנקבעו בוועד הלשון ובאקדמיה ללשון, דיין להעיד על המבוכה. להלן מונחים ולצדם בסוגריים ציון שנת הפרסום – ללמדך שאין השוני מתפרש על פי מוקדם ומאוחר: אֶלְגוֹרִיָּה (ת"ש); אֶגּוֹצְנִטְרִיזְמוֹס (תשי"ב–תשי"ג), אֶגּוֹצְנִטְרִיזְמוֹס (תש"ד), אֶגּוֹצְנִטְרִיזְמוֹס (תשמ"ו); אֶזִּימוֹט (תשל"ו), אֶזִּימוֹט (תשל"א), אֶזִּימוֹט (תרצ"א), אֶסְמוֹט/ת (תרפ"ח); אֶנְסִטְלִצִּיָּה (תרפ"ט), אֶנְסִטְלִצִּיָּה (תשכ"ה); אֶלִּיפִטִי (תשי"א), אֶלִּיפִסָּה (תשל"ו), אֶלִּיפִטִי (תשל"ו), אֶלִּיפִסָּה (תשמ"ה); טֶמְפֶּרְטוֹרָה (תרצ"א, תש"ב, תשי"א), טֶמְפֶּרְטוֹרָה (תש"ב), טֶלְפֹן (תר"ץ), טֶלְפֹן (תשי"ז, תש"ל); אִידִטִי (תש"ד), אִידִטִי (תשמ"ו); אֶטֶרְבִּיּוֹם ytterbium (כימיה, תשי"א), אֶיטֶרְבִּיּוֹם (תשמ"ה); אִינְטֶלֶקְטוּאָלִי (תשכ"ב), קֶלְבֶּר, קֶלְבֶּרִים (תש"ו); אֶצְטִילֶן (תש"ו); (ברזל) פֶּדְלִי puddled iron (תש"ו); אוֹפֶרְטָה (תשט"ו); פֶּנְקֶצִּיָּה (ת"ש), פּוֹנְקֶצִּיָּה (תשמ"ה).

אפשר להבחין בזה שתי מגמות:

1. להפעיל את **דקדוק** הניקוד על המלים הזרות. דרך משל במלת 'אזימוט' נעשה שימוש בשלושת הסימנים המציינים את האיות a: חטף פתח בריחוק מן הטעם; פתח המחייב סגירת הברה ועל כן הוטל דגש בזין, אף על פי שאין זכר להכפלה לא במבטא ולא בכתב הלועזי; קמץ על פי דין 'קמץ קיים'. כל הסימונים האלה מתיישבים עם דקדוק הניקוד במלה **עברית**. למגמה זו יש חסרונות גלויים: (1) אין אפשרות להשתמש בחטפים אלא באות אלף – חית ועין אינן משמשות במלים לועזיות – ואם אפשר להנות עינו של מדקדק בניקוד כגון אֶנוֹדָה, מה יעשה בכגון קְתוֹדָה, הקוף בחטף? (2) השימוש בפתח – לפי מגמה זו – מחייב סגירת הברה ולכן הוטל דגש בזין, כשאין כל כוונה להתזת הדגש, באשר אין הכפלת העיצור במונח הלועזי. יתר על כן, פעמים רבות מאוד כשיש בלעז כפל אות אין העיצור נכפל, אך בכתיבה נאחז בעל המגמה הזאת להטיל דגש. לפי מגמה זו נוצרה אֶנְסֵטְלֶצְיָה בצדי דגושה. כמובן קשה ליישב במגמה זו ניקודים כמו פֶּנְקֶצְיָה בשלושה שוואים ובוודאי קשה הניקוד פֶּנְקֶצְיָה. הוסף על כך את הדגש (הקל) באותיות בכ"פ שגם בעלי מגמה זו אינם מעיזים להחילו על המלים הזרות.

2. המגמה להפעיל על המלים הזרות רק את **סימון** הנקודות יכולה לסלק את השניות בסימון i o u על ידי שייכתבו תנועות אלה לעולם בנקודות ובתוספת אמות הקריאה ויו ויוד, ותשווה על ידי זה כתיבתן בניקוד ושלא בניקוד. אך מגמה זו נתקלת בהכרח להכריע בשאלת השניות של a – פתח או קמץ – ושל e, צירי או סגול. לאלה אין תמיכת אמות הקריאה בניקוד אלא בהיקף מצומצם ביותר ולעולם בזיקה אטימולוגית, כמו בֵּית/בֵּית, רָאשִׁים/ראש, ועל כן אינן נותנות אופי לשיטת הניקוד. כמובן ריבוי השוואים במלים הזרות אינו מטריד את בעלי המגמה הזאת, באשר אין כללי **דקדוק** השווא העבריים מוחלים על המלים הזרות.

כפי שראינו בדוגמאות למעלה דרך ניקודן של מלים זרות לא נצטיינה בעקיבות לכאן או לכאן. המנקדים מן הסתם נהגו על פי הרגלים ותחושות, ולא הנחום כוונות תחילה המיוסדות על ליבון עקרוני של בעיה סבוכה זו. המגמות, אשר קוויהן סורטטו לצורך הדיון הזה, הופשטו משפע המלים הזרות המנוקדות שהיו לנגד עיניי. האקדמיה, כאמור, נדרשה אפוא להנהיג סדר לפחות בביתה, כלומר בניקוד המונחים שהניחה בלעזם ובכתב העברי או בשינוי כלשהו בלעזם.

ד

הוועדה לדקדוק הניחה על שולחן האקדמיה את תוצאות דיוניה, ואלה הן (הנוסח הוא על פי ה'חוזר' מיום כ"ט בתשרי תשמ"ב שסימנו וד/ג. ב'הודעה למליאה' מיום ה' בניסן תשמ"ב אותן ההצעות, מקצתן בסדר אחר ומלות ביאור ודוגמאות):

- א. כל תנועת i תיכתב ביוד (זאת אומרת חיריק מלא).
- ב. כל תנועת o תיכתב בויו חלומה.
- ג. כל תנועת u תיכתב בויו שרוקה.
- ד. אלף בראש המלה לא תנוקד בחטף.
- ה. כל תנועת a תנוקד בפתח. הסיומת העברית - בקמץ. להצעה זו הסכימו שלושה חברים. שניים גרסו שבהברה פתוחה וסגורה מוטעמת יבוא קמץ כדין חוקי ההגה בעברית; הקמץ יהיה קיים תמיד. חבר אחד נמנע.
- ו. כל תנועה e תנוקד בסגול.
- ז. להצעה זו הסכימו שלושה חברים כבכלל הקודם. שניים גרסו צירי בהברה פתוחה וסגול במשקל המלעילי, דוגמת מְטָר. חבר אחד נמנע.
- ז. דגש חזק כנגד עיצור כפול לועזי (הכוונה כמובן לאות כפולה בלועזית) נחלקו בו הדעות: שלושה כנגד שלושה.
- ח. כל שווא במלים לועזיות ייחשב שווא נח.

מפני כובד השאלות העומדות להכרעה והיעדר תמימות דעות בוועדה בחלק מסעיפי ההצעה צוין בה מניין התומכים בכל סעיף וסעיף. בפתחת הדיון על הסעיפים השנויים במחלוקת אמרתי (זיכרונות האקדמיה כח-ל, תשמ"א-תשמ"ג ישיבה קנ"ו-קנ"ז, עמ' 199 ואילך):

השאלה המובאת היום לפני המליאה לכאורה פשוטה היא וקלה להכרעה. הרי מדובר במלים לועזיות, ביתר דיוק במלים, שמות עצם ושמות תואר, שחדרו לעברית מלשונות הודו-אירופיות ואין להם שורשים בעברית. על כן לגבי מלים אלה אין עלינו מורא המסורת אשר כביכול חייבים אנו ליתן לפניה דין וחשבון.

אמר אחד המעירים לחוזר הוועדה, חבר האקדמיה: "ואין להשתדל לשוות להן צורה חיצונית עברית. הלעז מן הראוי שייראה כלעז".

ואולם לא כך השאלה בעיניי. נראה לי כי נתגלמה בה בעיה גדולה הנתונה ברקע כל עבודתה המעשית של האקדמיה, והיא: החדש הנוצר והחינוי שיווצר, כלום צריך הוא וכלום יכול הוא להשתלב בלשון המורשת, ליצור בה רציפות היסטורית, או עומד הוא בפני עצמו, ויוסיף מי שיוסיף: כאיבר מדולדל. הלא סגולן של מלים לועזיות ללשונו החיה הוא מסימני ההיכר הבולטים של התחדשותה וחיותה.

פָּתְבְּנו כידוע עשוי שתי מערכות: מערכת האותיות שהיא עליונה במעלה ומערכת הניקוד שהיא פחותה ממנה, והלא אין הכרח שתשמש בכתובה העברית, ולמעשה אינה משמשת ברובם הגדול של דברים הנכתבים עברית. על פי המבטא הרווח בפי האשכנזים למיניהם ובפי מקצת הקרואים ספרדים יש גם במערכת האותיות ייתור מה, היינו פֶּפְּלִים, אם נערוך אותן האותיות לעומת הגייתן, כמו הקוף והכף הדגושה, או התיו והטית. אבל שאלה זו איננה מעניין דיונונו היום. על סדר היום הזה מערכת הניקוד ואופן השימוש בה במלים הלועזיות-אירופיות.

על פי המבטא הרווח בקרבנו והנחשב למתקן יש לנו שני סימנים להביע u – שורק וקיבוץ; שלושה סימנים להביע o – חולם וקמץ בתנאים מסוימים, וכן חטף קמץ; שלושה סימנים להביע a – פתח, קמץ וחטף פתח; ושלושה סימנים להביע e – צירי, סגול וחטף סגול.

אין ספק שמצב זה מעורר בעיות למי שמבקש לנקד, וקודם כול בהוראת הלשון בבתי הספר. וכבר במשך שנים הועלו ומועלות הצעות לפישוט הניקוד, ובהן הצעה לוותר על שימוש בסימני ניקוד מסוימים ולהסתפק בסימן אחד כנגד תנועה אחת. וזאת לגבי הלשון המורשת מקדמת דנה, אלף שנים ויותר. ידוע מה עלה להצעה זו בכותלי האקדמיה כשהבאתיה לפני המליאה בשם ועדה לתיקון הכתיב, וידוע מה הרעש שעוררה מחוץ לכותלי האקדמיה. אנשי האקדמיה שדנו בהצעות השונות לתיקון הניקוד, ובכלל זה בהצעה שהזכרתי, נמנו וגמרו פעם אחר פעם: מפטירין כדאשתקד. זאת אומרת, דרכי הניקוד הנודעים מחייבים גם היום בכל מקום שמנקדים מלה עברית, ואין לשנות מהם. אין צריך לומר בהוראת הלשון, בספרי הדקדוק, במילונים ובדברי שירה.

לאלה המצרים על כך שלא נעשה התיקון בניקוד לפי המגמה האמורה, וסוברים שהיה אפשר על ידי כך לגאול ילדי בתי הספר – ונודה בפה מלא: גם את המורים – מעול ידיעת הניקוד העברי, אזכיר שהלשון העברית נמצאת בחברה מכובדת של לשונות רבות גדולות כאנגלית וכצרפתית.

קשיי אותן הלשונות בכתיבה גדולים משל הניקוד העברי, כי כללי הניקוד מיוסדים בדרך כלל על שיטה הגיונית שניתן ללמוד וניתן ללמוד מצד עקרונית. ואין הדבר כך למשל באנגלית. וכבר אמר על האנגלית מי שאמר, שהכתיב שלה פשוט מאוד, צריך ללמוד כל מלה בפני עצמה איך היא נכתבת. לא כך המצב בעברית.

בין המסכים לדבריי בין שאינו מסכים צריך להודות, שלאור המציאות הזאת, שהאקדמיה נגרת אחריה וסמכה ידה עליה, ההצעה להנהיג כללי ניקוד בפני עצמם בכל הנוגע לשמות ולתארים הבאים אל הלשון מן הלעז האירופי, כללים הסותרים לחלוטין את שיטת הניקוד המקובלת, מוטעית היא, אינה נכונה לא מבחינה עקרונית ולא מבחינה מעשית.

עקרונית: השם והתואר שאנו מכניסים לעברית מן החוץ, אנו מסגלים אותם – בדרך כלל משנים צורתם מן המקור כדי לתת להם מראה ההולם את כלל העברית – גם בכוונה תחילה, שאם לא כן לא היינו טורחים כל כך הרבה ומתווכחים כה הרבה על כל תג ותג בהם, כיצד לקלטם בעברית. כלום יצויר, לפחות מתוך מה שאנו למדים מלשונות תרבות חשובות וחיות בימינו, כי נעצב כללי כתיבה לחוד למלים שאנו מאזרחים בימינו, שיהיו שונים מכללי כתיבה של אזרחים ותיקים וותיקים מאוד? רעיון כזה אולי אפשר להבינו, אילו נהגה בתקופה שלא הייתה הלשון מדוברת וכל משכיל ידע כל מלה במקרא בעל פה וכל מלה אחרת ממילא לא הייתה בגדר 'שפת עבר' ולא אכפת איך תינקד, ומוטב שלא תינקד כלל, ובלבד שלא תפגע בעינו של המדקדק. לשון חיה מתנהגת בדרך שונה לחלוטין. היא מפעילה לא רק את דרכי כתיבתה על החומר שהיא קולטת מחוצה לה, אלא אפילו את דרכי הגייתה.

[אגב אורח אומר, שאם עדיין מתרוצצים בעברית מבטאים כמו נויולוגיה, נויורולוגיה ונְבְּרולוגיה, כשכתיב המלה הלועזית בהברה הנדונה שווה לכל המבטאים, הרי זה מפני שלא עמדה העברית על שלה]. עקרונית אין ליצור שתי מערכות כללים למלים הכתובות בעברית, והן חלק מן הלשון העברית.

כך מצד העיקרון. ומצד המעשה? תארו לעצמכם, אילו החלטנו, חלילה, על שתי מערכות ניקוד בעברית, לפי אחת ההצעות: הלא היינו מחייבים כל אדם בישראל, כל ילד הלומד לכתוב ולנקד, לדעת כי מלפון, פסנתר, סנטר, קטגור ועוד הן מלים עבריות ותיקות ונקודות לפי מערכה א', ואילו טלפון,

פטפון ועוד ועוד הן מלים שאינן ותיקות דיין, וננקדות לפי מערכה ב'. ומה נעשה במלה קְטָגוֹרִיָּה (בצירי) במובן קְטָרוֹג, וקְטָגוֹרִיָּה (בסגול) במובן סוג? הנבדיל ביניהן? האם נחייב כל אדם משכיל בישראל ולא כל כך משכיל, מה שאי אפשר לחייב אף חוקר לשון, שידע ויזכור כל רגע את המצב ההיסטורי והאטימולוגי של הרבה הרבה מאוד מלים בעברית? היישא עמו בכיס מילון אטימולוגי עברי שעוד לא נכתב? ואם ייכתב לא יהיה מילון כיס.

לא נעלם ממני מה שכתוב בספרי שימוש ולימוד הלשונות על ההבדל בין מלים שאולות ובין מלים לועזיות (לא לגבי כתיבתן נעשתה ההבחנה!). אלה מונחים יפים, ואולם עשרות בשנים עוסק אני במלים ולא זכיתי שילמדני מי שהוא – סופר או סֵפֶר – גבול חד וחלק בין שני הסוגים. ואת כל המהומה הזאת נכניס לכתיבה שלנו? תוצאה אחת נשיג בוודאות. נערער במחי יד את החוקיות הפנימית של הניקוד העברי גם בכל אוצר השמות והתארים המורשים בעברית והמצויים אף במקרא, חוקיות שהציבור והאקדמיה לא רצו לסטות ממנה כמלוא נימה ולא נתנו לאלה שרצו בכך את מבוקשם. לא רצו רפורמה, כלומר תיקון מכוון ומאורגן; כלום נסכים לעיוות מעורבב?

איננו דור ראשון לכתיבה עברית מודרנית, ולא לשימוש בניקוד מלים שבאו מן הלעז. המגמה הכוללת שהייתה בציבורנו עשרות בשנים היא להטיל עקרונית את כללי הניקוד גם על המלים שאוּזְרְחוּ. כך נהגה גם המזכירות המדעית של ועד הלשון שנים הרבה, וכך גם נהגה המזכירות המדעית באקדמיה עד כה. בדרך כלל ברי שאנו מוצאים כאן וכאן חוסר עקיבות, ועל כן ניעורה השאלה, ועל כך עלינו לתת את דעתנו.

אינני חולק על כמה סעיפים שלא הצבעתי בעדם אלא נמנעתי, אבל אינני רוצה שתהיה החלטה לפני קבלת החלטה עקרונית בכמה שאלות. אני מבקש אפוא מן המליאה שתקבל אותה הצעה המושתתת על העקרונות שהזכרתי. תרשוני עוד להסביר אותה בשלושה פרטים. לא אדבר לא על שורק ולא על חולם כי אני מסכים לכך, אף כי תהיה בעיה גדולה של השווא, לכן חשבתי שצריך לעסוק בכך.

א. החטפים אין צורך בהם בשמות מבחינה מבנית דקדוקית. מקומם כידוע בעברית קשור בהגאי הגרון. בחית ובעין אין משתמשים במלים הבאות מן הלעז האירופי וכתיבת תנועה מלאה באלף ובהא אינה סותרת שום כלל בדקדוק העברי, כל שכן לאור החלטות האקדמיה בעניין הקמץ,

הפתח, הצירי והסגול. אין שום סיבה למשל לכתוב אָנוֹדָה; הדקדוק העברי לא נסתר גם על ידי כתיבת אָנוֹדָה – בדומה לאָנוֹכִי.

ב. הקמץ והצירי משמשים בהברה פתוחה, ופתח וסגול בהברה סגורה שאינה מוטעמת.

את ההבחנה בין הברה פתוחה לסגורה ילמד על נקלה כל ילד קטן, ואמנם יש משחקי ילדים הבנויים על כך, ואין צריך לומר שהבדלי ההטעמה תחוש בהם כל אוזן שומעת עברית. על כן חייבים לקיים ואפשר לקיים את ההבחנה בין צירי לסגול גם בשימוש וגם בכתיבה.

ג. השימוש בדגש חזק צריך להיעשות אך ורק אם הכוונה שיבוטא העיצור בכפל, כמו למשל במלים שונות מאיטלקית. אין צורך להטיל דגש חזק כדי לכתוב פתח; ייכתב קמץ ודינו דין הקמץ הקיים.

אני מבין שצריכה להעסיק אותנו שאלת הדגש הקל באותיות בכ"פ, כמו שאלת האות פא בראש מלה, וכן שאלת ריבוי שוואים בזה אחר זה (כלומר, למעלה משני שוואים). החלטה שכל שווא הוא נח מעוררת שאלה קשה מבחינה דקדוקית, אבל אפשר לצמצם את ההידוש למעט שבמעט. ברור שעל כך אי אפשר לעבור בקלות בהצבעה כללית בלי להביא בחשבון שאנו דורשים מהילד להבחין בין שווא נח לבין שווא נע.

לדעתי, שאלת הדגש הקל באותיות בכ"פ יותר משהיא שאלת כתיבה, היא שאלה של סיגול המלה הלועזית למבטא העברי...

סוף דבר

האקדמיה בישיבותיה ביום כ"ח בניסן התשמ"ב וביום י"ח בסיוון התשמ"ו:

1. אישרה את סעיפי ההצעה שלא היו שנויים בוועדה במחלוקת; בסעיפים ה ו ו החליטה כדעת המיעוט, ועל ידי כך השוותה את היחס של קמץ/פתח ושל צירי/סגול במלים הזרות ליחס כפי שהוא במלים העבריות;
2. קבעה שחובה להטיל דגש (קל) באותיות גד"ת במלים הזרות על פי הכללים הנוהגים במלים העבריות, שגם בהן אין בימינו הבחנה במבטא בין הדגוש ובין הרפה; לפיכך תהיה הדלת דגושה במלת דוֹאֵלִי כפי שהיא במלת דוּ-אֶדְדִי, והגימל דגושה במלת גִּלְגִּימָל כפי שהיא בצורת המקור גִּלְוֹן (זיכרונות האקדמיה לא-לד [תשמ"ו], ישיבה קע"ז-קע"ח, עמ' 144);

3. קבעה שבמלים הזרות יבוא דגש חזק באות רק אם הכוונה להכפיל את העיצור במבטא ולא תיכתב אות כפולה כבלועזית.

בהחלטות האלה נשלל הרעיון להנהיג שיטת ניקוד של המלים הזרות הנבדלת משיטת הניקוד של המלים העבריות. אבל בעיית כתיבתן התקינה של המלים הזרות בעברית, בניקוד ושלא בניקוד, עדיין לא באה בהן על פתרונה הגמור (למשל ריבוי השוואים הנחים). זה תלוי בפתרון שאלה חמורה יותר והיא: האם נהיה נכונים – ובאיזו מידה – לסגל את המלים הזרות לעברית בצורה? לדעתי יש מקום לשקול ולהכריע בדבר: (א) פירוק דבקי עיצורים שאינם ככללי העברית על ידי תנועות מלאות; (ב) ויתור על הגאים לועזיים שאין להם אחים במלאי ההגאים העבריים, כמו צ', ז', ג', הנוהגים בכתיבנו לגבי תעתיק שמות לועזיים. הכרעה בדבר זה תהיה קשה מאוד למי שמורגל בלעזים, ומתאמץ להביע צלצולם גם בעברית. בעבר לא חששו לכך המנקדים פילוסוף בפא קשה (ראוי לתשומת הלב, כי כתב ז'בוטינסקי בשנת תר"ץ בספרו המבטא העברי: "ז'רגנו את דיבורנו" – וכך כמובן תמצא במילונים בימינו ז'רגון – ואילו מ' בלשן בשנת תרנ"ז (ראה לעיל) לא חשש כלל לומר "או אולי בִּזְרָגוֹן שלך זִרְגָנְתְּ". אף על פי שאין ספק כי בלשון דיבורו הגה ז', לא ראה היתר לעצמו להוסיף אות בעברית); (ג) קיום זיקה צורנית של שם תואר, שממילא יש בו סיומת עברית, לשם העצם ששם התואר נגזר ממנו (למשל אֶנְלִיזָתִי במקום אֶנְלִיטִי); (ד) ניקודן של בכ"פ הנהגות רפות לאחר הא הידיעה ועוד. על פי אופי הפתרון שיושג, אפשר שהחלוקה בין 'מלה שאולה', כלומר הנוהגת כעברית מקורית, ובין "מלה זרה" תהיה לה משמעות גם בעברית.

לצורך הכנת ההכרעה הכרח הוא לרשום את מצאי המלים הזרות בלשון ימינו, לבור מהן אותן המלים שהיו לנחלת הלשון הכללית ולהבדילן ממבול המלים הזרות שהן 'מונחים בין-לאומיים' במדעים ובטכניקה. המלים שבלשון הכללית מקומן במילון העברי בכתוב ובניקוד קבועים, שאינם משתנים לפי נטיות הלב של הכותבים.